

Valistusseminaarissa

Suomen 1700-luvun tutkimuksen seura järjesti Helsingissä lokakuussa seminaarin *The Enlightenment: Critique, Myth and Utopia*, jossa kartoitettiin valistuskuvamme aineksia ja niiden historiallista taustaa. Samalla pohdittiin sitä, miten uusi tutkimus on muuttanut käsityksiä valistuksesta tuomalla esiin uusia näkökulmia tästä kirjavasta aatehistoriallisesta ilmiöstä ja kyseenalaistamalla vanhoja tul-

kintoja. Otsikkosanat viittasivat näin paitsi valistuksen omaan kritiikkiin, myytteihin ja utopioihin, myös valistusreseption myytteihin ja niiden kritiikkiin. Seminaarin ensimmäisen päivän ulkomaisiksi pääpuhujiksi oli kutsuttu tutkija Miguel Benítez Sevillan yliopistosta sekä Toursin yliopiston emeritusprofessori, historioitsija Jean Marie Goulemot.

Goulemot'n esitelmä *Les Lumières en politique (XVIIIe–XXe siècles)* loi

katsauksen valistuksen vastaanoton käyttöön politiikan välineenä. Goulemot aloitti Ranskan vallankumouksen jälkeisistä ensireaktioista, jotka asettivat valistusfilosofit syytettyjen penkille etsittäessä syitä vallankumoukseen ja sitä seuranneeseen terroriin. Esitelmä päättyi 1900-luvulla Ranskassa historian tutkimuksessa vahvasti läsnä olleisiin marxilaisiin tulkintoihin valistusfilosofian ja vallankumouksen perinteestä. Omaa

OTTEITA AJASTA

tutkijanuraansa käsitellessään Goulemot punoi historialliseen analyysiinsä myös esitystä elävöittäviä henkilökohtaisia muistoja tavalla, joka on tuttua myös hänen historiaa ja muistelmia toisiinsa lomittavista teoksistaan *Adieu les philosophes. Que reste-t-il des Lumières?* ja *L'amour des bibliothèques*.

Käsikirjoituksina 1600-luvun lopussa ja 1700-luvun alkupuolella levitetyn ja varhaista valistusta edustavan filosofisen klandestiinikirjallisuuden erityisasiantuntijana tunnettu Benítez käsitteli esitelmässään Jonathan Israelin uudelleen ajankoh- taiseksi tekemää teesiä spinozismiin vahvasta läsnäolosta tässä tekstiai-

neistossa. Tämä teesi osoittautui paitsi virheelliseksi myös Israelin kirjaa vanhemmaksi. Benítezin ot- sikon ”*A gigantic manifestation of spinozism?*: *Spinoza dans la littérature clandestine* sitaatti on peräisin Ira O. Waden 1938 julkaisemasta kirjasta, jossa niin ikään liioitellaan Spinozan merkitystä. Mutta Benítez jäljitti aja- tuksen historiaa vieläkin pidemmälle aina Gustave Lansoniiin ja lopulta 1700-luvulle, jolloin kaikki hetero- doksinen vapaa-ajattelu leimattiin helposti spinozismiksi. Benítez osasi vakuuttavassa esityksessään yhdistää vahvan historiallisen oppineisuuden filosofiseen analyysiin, joka pyrki tekemään eroja erilaisten uskonnol-

listen heterodoksien ja deististen, materialististen, ateistien ja spinozis- tisten ideoiden välillä sen sijaan, että linkittäisi kaiken Spinozan nimeen.

Luantain pääpuhuja oli koti- maasta. Timo Kaitaro Helsingin yliopistosta puhui otsikolla *Nature and Morality in Eighteenth-Century French Materialism* moraalin au- tonomiasta valistusmaterialisteilla. Hän painotti sitä, että erityisesti La Mettrie ja Diderot korostivat mo- raalin ja samalla ihmisluonnon kei- notekoisuutta ja sen vastakkaisuutta suhteessa moraalisesti neutraaliin luontoon. Vaikka valistus usein pa- radoksaalisesti muistetaan yri- tyksistä perustella tai kritisoida mo- raalikäsityksiä viittaamalla luontoon tai ihmisluontoon, luontoa ja mo- raalia koskevat pohdinnat erotettiin toisinaan hyvinkin radikaalisti toi- sistaan, eritoten materialistien kirjoi- tuksissa.

Kutsuttujen esitelmien lisäksi seminaari muodostui viidestä työpa- jasta, joissa koti- ja ulkomaiset tut- kijat esittelivät valistuksen filosofiaa, politiikkaa, teologiaa, teatteria ja re- septiota sekä valistuksen enemmän tai vähemmän tunnettuja hahmoja Rousseasta Forskälän kautta Kantiin. Vilkkaat ja inspiroivat kes- kustelut käytiin osin englanniksi ja osin ranskaksi, kuten kaksikieliseen maahan sopiinkin.

Teksti: Timo Kaitaro